

Grunnlovsforslag 6

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Gunnar Gundersen, Svein Flåtten, Anders B. Werp og Olemic Thommessen

Dokument 12:6 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Gunnar Gundersen, Svein Flåtten, Anders B. Werp og Olemic Thommessen om endringer i Grunnloven § 107 (odels- og åsetesretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Odels- og åsetesretten har lange tradisjoner i Norge. Rettshistorisk binder odelsretten vår tids lovverk sammen med de tidligste lovverk i vårt lands historie, det være seg landskapslovene eller Magnus Lagabøters landslov. Langt tilbake i tid var odelsbegrepet knyttet til den frie og selveiende bonden, og i nasjonsbyggingens epoke fikk begrepet stor symbolverdi for selvstendighet og synet på bonden som bærer av særnorske tradisjoner. Siden den tid har Norge gått fra å være et agrarsamfunn der slektskap og familieband var helt avgjørende for personers status, til nå å være et samfunn basert på blandingsøkonomiens prinsipper om like muligheter og sosial mobilitet. Tradisjonelt landbruk er ikke lenger dominerende, men utgjør i dag en del av et større bilde der andre råvarer, industri og tjenesteytende næringer fyller en større plass. Videreføringen av de tradisjonsbærende verdiene landbrukseiendommene representerer fordrer derfor nytenking og strukturendringer. Her står odelsrettens materielle innhold i dag snarere i veien for utviklingen enn å ivareta den. Slekt kan ikke være viktigere enn drift.

Landbruket har en sterk tilknytning til tradisjonelle borgerlige verdier som respekten for privat eiendomsrett, frihet til å drive næringsvirksomhet samt vern om kultur og natur. Norske bønder har gjennom historien vært en del av fundamentet i sam-

funnet, og den frie og selvstendige bonden har vært med på å legge grunnlaget for den staten som i dag kalles Norge. Det konservative prinsippet om å forandre for å bevare tilsier nå at odels- og åsetesretten må endres for å sikre at vi får et lønnsomt og levedyktig landbruk i hele landet.

Det er en liten andel av befolkningen som i dag er sysselsatt innenfor landbruket. Forslagsstillerne konstaterer at det har vært en markant og konstant nedgang i sysselsettingen i landbruket. Forslagsstillerne vil også bemerke at næringen samtidig har opplevd en meget sterk produktivitetsvekst. Betydelig færre bønder produserer nå mer enn før. Satsingen på forskning og innovasjon i landbruket har blitt styrket, og landbruksnæringen har mange kvaliteter som gjør den levedyktig for fremtiden. Norske bønder har bidratt til en utvikling som har gjort at Norge i dag produserer mer mat enn da landbruket dominerte sysselsettingsstatistikken totalt.

Det er betydelig færre utøvere enn tidligere. Antallet har gått fra ca. 200 000 rundt 1950 til mindre enn 50 000 i dag. Statistikken viser en klar forgubbing, en manglende rekruttering og mange gårdsbruk uten lys og aktivitet. Jordleie står for 40 pst. av driften av jordbruksarealene, dette holder arealene i hevd, men en ser også at behovet for strukturendring er stort. Bosettingen i Distrikts-Norge i dag er mer avhengig av annen sysselsetting enn av aktiviteten på gårdene. Det viser også fraflyttingsstatistikken, som er sterkeste der alternativ sysselsettingsmulighet er dårligst.

Gårder over hele landet har kvaliteter som gjør dem til en flott boplass og et sted for viktig økonomisk aktivitet. Det er imidlertid en kjensgjerning at for svært mange gårdbrukere kan ikke gården være en hovedinntekt. Odelsretten kan derfor i fremtiden

bli oppfattet mer som en byrde og plikt enn en positiv rett.

I sum viser dette at norsk landbruk trenger muligheter og ikke begrensninger for at næringen skal være lønnsom og bidra til å sikre spredt bosetting. Odelsretten er en lov som sikrer eierrettigheter for en slekt. Den gir ingen sikkerhet for bosetting og egen drift av gårdsbruket. Landbrukets betydning, rolle og utfordringer tilsier at odels- og åsetesretten ikke lenger har en naturlig plass i Grunnloven.

Den 23. oktober 2003 avga Odelslovutvalget sin innstilling (NOU 2003:26) til daværende statsråd Lars Sponheim. To av utvalgets medlemmer (lederen Thor Falkanger og Merethe Storødegård) gikk inn for å avvikle odelsretten med følgende begrunnelse (side 173–174):

«Odelsretten er en viktig del av vår rettslige kulturarv, men dette gir i seg selv ikke tilstrekkelig grunnlag for å opprettholde odelsretten i våre dagers samfunn.

Det kan pekes på en rekke fordeler ved odelsretten. Noen er rimelig sikre, andre er av en slik art at det er vanskelig å føre noe eksakt bevis for de samfunnsmessige gunstige virkninger. I så henseende er det flere forhold i drøftelsen foran som mindretallet finner grunn til å knytte noen bemerkninger til:

a. Det er fremholdt - etter mindretallets syn med rette - at 'det sosiale livet til bondefamilien er tett sammenvevd med næringsvirksomheten' (side 209). Det er ingen klare skiller mellom arbeidsplass og hjem, og mellom arbeidstid og fritid. Og dette preger naturlig nok tilknytningen til gården. Spørsmålet er om odelsretten styrker denne tilknytning på en slik måte at man får et økt samfunnsmessig utbytte av landbruket. Under punkt 12.3.2 bokstav a om 'bedre landbruk', jf. også punkt 12.3.3, gis det uttrykk for at det ikke er sannsynlig at odelsretten har noen stor betydning for et bedre landbruk, sammenlignet med det vi ville hatt uten odelsretten. Men det pekes også på at 'de sosio-kulturelle holdninger og erfaringer spiller en rolle' - uten at det klargjøres hva som ligger i disse begreper og den innflytelse odelsretten har hatt og har i så måte.

b. Bo- og driveplikt fremholdes en rekke ganger som viktige elementer i odelsretten, med betydningsfulle, gunstige samfunnsmessige virkninger. Mindretallet vil her minne om at boplikten er et forholdsvis nytt element ved samfunnets kontroll med utnyttelsen av fast eiendom. Den ble innført i vår lovgivning ved odelsloven og konsesjonsloven, begge av 1974. Og det samme gjelder driveplikten som en personlig forplik-

telse for eieren (når det sees bort fra de særlige regler som var knyttet til odelsløsningstilfellene, jf. skjønnsloven av 1. juni 1917 nr. 1 § 76 slik bestemmelsen lød inntil odelsloven av 1974 trådte i kraft).

Etter mindretallets oppfatning kan de hensyn som ligger bak odelslovens bo- og drivepliktregler like godt varetas gjennom konsesjonslovsystemet.

Også når det gjelder samfunnets kontroll med eiendomsstruktur og eierforhold mener mindretallet at det som er samfunnsmessig ønskelig, kan varetas gjennom konsesjonslov sammen med jord og skoglov. Her har samfunnet de nødvendige instrumenter, og det er da et politisk spørsmål i hvilken utstrekning kontroll- og reguleringsmulighetene skal utøves.

c. Landbruket har en lang tradisjon for fellesskap i arbeid. Kontrasten til den rettslige ulikhet det etter odels- og åseteslovgivningen har vært mellom kjønnene, er således stor. Mindretallet deler fullt ut det syn at det var betydningsfullt at likestilling i prinsippet ble kjempet igjennom i 1974, og at de siste rester av forskjellsbehandling forsvinner dersom Utvalgets forslag legges til grunn. Men en lovbestemmelse om likestilling - med den signaleffekt den gir - er etter mindretallets syn ikke en faktor som i våre dager kan tillegges vesentlig betydning når det spørres om det odelsrettslige system bør opprettholdes.»

I en høringsuttalelse om Odelslovutvalgets innstilling til Landbruksdepartementet uttalte Statens landbruksforvaltning (SLF) følgende:

«På bakgrunn av de erfaringer SLF har med odelsretten og dennes betydning for utnyttningen av landbruksressursene, mener vi at en god del argumenter taler for å oppheve instituttet. Tilsvarende tilsier vår erfaring at det ikke eksisterer noen argumenter for å beholde odelsretten som er så tungtveiende at det er formålstjenlig å videreføre rettsinstituttet. SLF anbefaler derfor at odelsretten avskaffes.»

Selv om odels- og åsetesretten har lange tradisjoner i Norge, er tiden overmoden for en endring. Odelsloven i sin nåværende form er en av de mange særreguleringer i eiendomsretten som hindrer fremtidsrettet satsing, naturlige strukturendringer, mer lønnsom drift og økt investeringsevne i landbruket. Forslagsstillerne viser til at en mer fleksibel odelslov er ett av de tiltak som kan bidra til modernisering og økt lønnsomhet i norsk landbruk. Landbruket er tjent med at odelsbestemmelsene fjernes fra Grunnloven.

Forslag

Forslagsstillerne fremmer følgende

forslag:

§ 107 oppheves.

Gunnar Gundersen

28. september 2012

Svein Flåtten

Anders B. Werp

Olemic Thommessen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen

president